

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

«Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη»

I. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

A. Το υπό συζήτηση και ψήφιση νομοσχέδιο, όπως διαμορφώθηκε κατά τη συνεδρίαση της Διαρκούς Επιτροπής Παραγωγής και Εμπορίου, διαρθρώνεται σε δύο (2) Μέρη (Α' - Β') και δεκαεπτά (17) άρθρα.

Με τις διατάξεις του Μέρους Α' του παρόντος θεσπίζεται εκ νέου το πλαίσιο των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και διάρθρωση του συστήματος χωρικού σχεδιασμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο με την αντικατάσταση των σχετικών διατάξεων του ν. 4269/2014 «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη», ενώ με τις διατάξεις του Μέρους Β' ρυθμίζονται λοιπά θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Συμφώνως προς την Αιτιολογική Έκθεση, σκοπός του υπό συζήτηση νομοσχεδίου είναι η «ενίσχυση της αναπτυξιακής προοπτικής της χώρας, με την ταυτόχρονη προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής και δικαιοσύνης» (Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 1). Στο προτεινόμενο νομοσχέδιο διατηρούνται οι βασικοί άξονες και στόχοι του υπό κατάργηση ν. 4269/2014, καθώς και ο κύριος κορμός των διατάξεών του, και επέρχονται συγκεκριμένες αλλαγές και επιμέρους προσθήκες.

Συγκεκριμένως, με τις διατάξεις του Μέρους Α', το οποίο αποτελείται από πέντε (5) Κεφάλαια (Α' - Ε') και δεκατέσσερα άρθρα (1-14), ρυθμίζεται εκ νέου το σύστημα χωρικού σχεδιασμού της χώρας μας.

2

Ειδικότερα, με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α' (άρθρα 1-4), μεταξύ άλλων, καθορίζεται η έννοια όρων για την εφαρμογή των προτεινόμενων ρυθμίσεων με την προσθήκη του όρου «βιώσιμη ανάπτυξη» (άρθρο 1), και καθορίζονται εκ νέου και εξειδικεύονται τα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, διακρινόμενα περαιτέρω σε στρατηγικού ή ρυθμιστικού χαρακτήρα. Στην κατηγορία του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια, ενώ στην κατηγορία του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται τα πολεοδομικά σχέδια τα οποία εκπονούνται σε τοπική κλίμακα και διακρίνονται σε δύο επίπεδα σχεδιασμού. Στο πρώτο επίπεδο ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια και τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια, ενώ στο δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνονται τα Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής, όπως εξειδικεύονται στις σχετικές διατάξεις (άρθρο 2). Περαιτέρω, η Εθνική Χωροταξική Στρατηγική μετονομάζεται σε Εθνική Χωρική Στρατηγική και καθορίζεται εκ νέου το περιεχόμενό της. Μεταξύ άλλων, ορίζεται ότι η Εθνική Χωρική Στρατηγική αποτελεί τη βάση για τον συντονισμό των επιμέρους επενδυτικών σχεδίων και προγραμμάτων του κράτους, των Ο.Τ.Α. Α' και Β' βαθμού και των δημοσίων νομικών προσώπων, τα οποία έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και συνοχή του εθνικού χώρου. Η Εθνική Χωρική Στρατηγική καταρτίζεται υπό την ευθύνη και εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία, και εγκρίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο, ύστερα από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας, ενώ, μετά την έγκρισή της, ανακοινώνεται στη Βουλή (άρθρο 3). Τέλος, καθορίζεται εκ νέου η σύνθεση, ο αριθμός των μελών και οι αρμοδιότητες του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας, ενώ καταργείται η Εκτελεστική Επιτροπή του Συμβουλίου η οποία είχε συσταθεί με τον υπό κατάργηση ν. 4269/2014. Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής μεταφέρονται στο Συμβούλιο (άρθρο 4).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β' (άρθρα 5-6) ρυθμίζονται ζητήματα στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού. Συγκεκριμένως, τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια μετονομάζονται σε Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια και επανακαθορίζεται το περιεχόμενο, η διαδικασία εκπόνησης, έγκρισης και εφαρμογής τους, καθώς και η διαδικασία παρακολούθησης της εφαρμογής τους, αναθεώρησης και τροποποίησής τους. Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και σε αυτά αποτυπώνονται οι κατευθύνσεις του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο. Περαιτέρω, μεταξύ άλλων, προβλέπεται η σύσταση, με κοινή υπουργική απόφαση, επιτελικών επιτροπών συντονισμού και παρακολούθησης των εκπονούμενων πλαισίων, και ορίζεται η σύνθεσή τους. Επίσης, ορί-

ζεται ότι τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και εγκρίνονται, μαζί με αυτή, με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των κατά περίπτωση αρμοδίων Υπουργών. Περαιτέρω, ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν τις σχετικές διαδικασίες διαβούλευσης και την άσκηση της γνωμοδοτικής αρμοδιότητας του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας. Τέλος, διευκρινίζεται ότι όπου στις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας αναφέρονται τα «Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΕΠΧΣΑΑ), νοούνται εφεξής τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του παρόντος (άρθρο 5).

Με τις διατάξεις του άρθρου 6 καθορίζεται εκ νέου το περιεχόμενο, η διαδικασία εκπόνησης, έγκρισης και εφαρμογής, καθώς και η διαδικασία παρακολούθησης της εφαρμογής, αναθεώρησης και τροποποίησης των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων διά των οποίων παρέχονται κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης και οργάνωσης σε περιφερειακό επίπεδο. Μεταξύ άλλων, προβλέπεται ότι τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κατόπιν σχετικής ενημέρωσης της οικείας Περιφέρειας, και εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων, τις οποίες συντονίζουν, εξειδικεύουν ή και συμπληρώνουν. Περαιτέρω, ορίζεται ότι τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και εγκρίνονται, μαζί με αυτή, με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των κατά περίπτωση αρμοδίων Υπουργών. Προβλέπεται σχετικώς ότι για την έγκριση των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων απαιτείται γνώμη του οικείου Περιφερειακού Συμβουλίου ή και γνώμη των αρμόδιων Υπουργείων στις οριζόμενες περιπτώσεις. Μεταξύ άλλων, ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν τις σχετικές διαδικασίες διαβούλευσης και την άσκηση της γνωμοδοτικής αρμοδιότητας του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας. Ορίζεται, επίσης, ότι Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται για όλες τις Περιφέρειες της Χώρας, πλην της Περιφέρειας Αττικής, για την οποία, θέση Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου επέχει το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας. Τέλος, διευκρινίζεται ότι όπου στις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας αναφέρονται τα «Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», νοούνται, στο εξής, τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια του παρόντος (άρθρο 6).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Γ' (άρθρα 7-10) ρυθμίζονται θέματα που αφορούν τον ρυθμιστικό χωρικό σχεδιασμό. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, καθορίζεται το περιεχόμενο, το πεδίο εφαρμογής, η διαδικασία σύνταξης, έγκρισης και αναθεώρησης των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων και των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων. Η παρακολούθηση και η αξιολόγηση της εφαρμογής των

Τοπικών Χωρικών Πλαισίων ανατίθεται στην οικεία Περιφέρεια, διά της σύνταξη εκθέσεων αξιολόγησης (μέχρι σήμερα αρμόδια είναι η Αποκεντρωμένη Διοίκηση). Τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια και τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια εγκρίνονται με προεδρικά διατάγματα που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, μετά από εισήγηση της αρμόδιας Υπηρεσίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων. Κατά τη διαδικασία έγκρισης των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων και των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων των μητροπολιτικών περιοχών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης διατυπώνει γνώμη το Συμβούλιο Μητροπολιτικού Σχεδιασμού. Τέλος, μεταξύ άλλων, προβλέπεται ότι, όπου στις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας αναφέρεται το «Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο» ή το «Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης», νοείται, στο εξής, το αντίστοιχο Τοπικό Χωρικό Σχέδιο του παρόντος (άρθρα 7-8 Νσχ). Επίσης, τίθενται τα ανώτατα όρια συντελεστή δόμησης στις περιοχές οικιστικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων οι οποίες προτείνονται προς πολεοδόμηση, βάσει των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων και των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων (άρθρο 9 Νσχ). Περαιτέρω, για την πολεοδόμηση ορισμένης περιοχής προβλέπεται η σύνταξη και έγκριση Πολεοδομικών Σχεδίων Εφαρμογής. Η εν λόγω διαδικασία κινείται από τον οικείο Δήμο ή και από την Αποκεντρωμένη Διοίκηση, μετά από ενημέρωση του Δήμου στον οποίο αφορά. Εξ άλλου, ορίζεται ότι, κατά τη διαδικασία εκπόνησης Πολεοδομικών Σχεδίων Εφαρμογής, μπορεί να επιβάλλεται αναστολή οικοδομικών αδειών και εργασιών με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης (άρθρο 10).

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Δ' (άρθρο 11) ρυθμίζονται επιμέρους ζητήματα που αφορούν στον υπό κατάρτιση κώδικα χωροταξίας και πολεοδομίας από ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή, καθώς και τα της συγκρότησης, της λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων του εν λόγω συλλογικού οργάνου.

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Ε' (άρθρα 12-14), το οποίο περιλαμβάνει τελικές, μεταβατικές και καταργούμενες διατάξεις, παρέχονται οι αναγκαίες εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση κανονιστικών πράξεων, με σκοπό την εναρμόνιση χωροταξικών και πολεοδομικών διατάξεων προς το νέο σύστημα χωρικού σχεδιασμού. Ακόμη, εισάγονται μεταβατικής ισχύος διατάξεις για την εφαρμογή των υπό ψήφιση νέων ρυθμίσεων χωρικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης, για την ολοκλήρωση των εκκρεμών διαδικασιών έγκρισης των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων και των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων, των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων καθώς και των εκκρεμών διαδικασιών έγκρισης ρυθμιστικών σχεδίων. Στο άρθρο 14 του παρόντος αναφέρο-

νται οι καταργούμενες δια του παρόντος διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας.

Με τις διατάξεις του Μέρους Β΄ του παρόντος (άρθρα 15-17), ρυθμίζονται διάφορα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Συγκεκριμένως, παρατείνεται μέχρι την 31.12.2017 η ισχύς των οικοδομικών αδειών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του από 8.7.1993 προεδρικού διατάγματος, προκειμένου να ολοκληρωθούν οι όψεις και η στέγη του κτηρίου, εργασίες για τις οποίες δεν απαιτείται έκδοση αναθεώρησης οικοδομικής άδειας, η προθεσμία έκδοσης άδειας εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών συμφώνως προς τον ν. 1577/1985, η ισχύς αδειών επισκευής κτισμάτων σε σεισμόπληκτες και πυρόπληκτες περιοχές, η προθεσμία για τη δυνατότητα εκσυγχρονισμού και κτηριακής επέκτασης σε χρήσεις κτηρίων ή εγκαταστάσεων που διατηρούνται βάσει του ν. 4178/2013 ή λειτουργούν με άδειες οι οποίες εκδόθηκαν βάσει του ν. 2837/2000. Επίσης, παρατείνεται μέχρι την 31.2.2017 το μεταβατικό στάδιο λειτουργίας των συγχωνευόμενων και καταργούμενων Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 8 του ν. 4109/2013, με σκοπό τη διασφάλιση πραγματοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων Πράξεων της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου του ΕΣΠΑ 2014-2020. Παρατείνεται, μέχρι την 31.12.2017, η διάρκεια της θητείας των Διοικητικών Συμβουλίων των εν λόγω φορέων, καθώς και η ισχύς των συμβάσεων των εργαζομένων με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου καθώς και των συμβάσεων μίσθωσης έργου, και προβλέπεται ότι οι δαπάνες μισθοδοσίας και οι λειτουργικές δαπάνες κατά το ανωτέρω μεταβατικό στάδιο λειτουργίας θα αντιμετωπίζονται από τον προϋπολογισμό του Πράσινου Ταμείου (άρθρα 15-16). Τέλος, στο άρθρο 17 ορίζεται η ημερομηνία έναρξης ισχύος των διατάξεων του παρόντος.

Β. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας και η πολεοδομική διαμόρφωση, ανάπτυξη και επέκταση των οικιστικών περιοχών συνιστούν υποχρέωση της Πολιτείας, κατά τις επιταγές του άρθρου 24 παρ. 1, 2 και 6 και των άρθρων 79 παρ. 8 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος. Η ρυθμιστική αυτή αρμοδιότητα του Κράτους εκδηλώνεται με τη θέσπιση κανόνων που αποβλέπουν στην «(...) προστασία του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος, στην ορθολογική διάταξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο και στη διασφάλιση της λειτουργικότητας και αισθητικής των οικιστικών περιοχών, ενόψει και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών καθεμιάς από αυτές, κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη στα πλαίσια της αρχής της αειφορίας (βιώσιμης ανάπτυξης)(...)» (ΣτΕ Ολομ. 3500/2009, ΣτΕ Ολομ. 123/2007, ΣτΕ

Ολομ. 1528/2003). Ουσιώδη όρο για τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελούν τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια (εθνικό, περιφερειακό, ειδικά χωροταξικά σχέδια). Με τα σχέδια αυτά «(...) με βάση την ανάλυση των δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, τίθενται οι μακροπρόθεσμοι στόχοι της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης σε αναφορά προς το φυσικό περιβάλλον και την διαφύλαξη των φυσικών πόρων. Με τον σχεδιασμό αυτό εναρμονίζονται όλοι οι άλλοι σχεδιασμοί. Ο χωροταξικός σχεδιασμός διέπεται από τις αρχές της ισόρροπης σχέσης μεταξύ πυκνοκατοικημένου και υπαίθριου χώρου, της διασφάλισης υγιεινών συνθηκών διαβίωσης στο σύνολο των περιοχών, της ισόρροπης ανάπτυξης σε μέσα υποδομής, της προστασίας της φύσης και του τοπίου, της πρόληψης της βλάβης του περιβάλλοντος, της διαφύλαξης των ελεύθερων χώρων ως χώρων αναψυχής, καθώς και της διαφύλαξης των πρώτων υλών. Στηριζόμενα στις πιο πάνω αρχές τα χωροταξικά σχέδια αναφέρονται στην εξέλιξη του πληθυσμού και τις συνθήκες απασχόλησης, στη διάρθρωση των οικισμών και των ελεύθερων χώρων, στα δίκτυα συγκοινωνιών και λοιπών υποδομών, στην ενέργεια καθώς και στη διαχείριση των υδάτων και των στερεών και υγρών αποβλήτων (...)» (ΣτΕ 3628/2009, 5418/2012). Με τα εν λόγω σχέδια «(...) τίθεται υπό την προστασία του Συντάγματος και τελεί υπό την ρυθμιστική εξουσία και τον έλεγχο της Πολιτείας η χωροταξική κατανομή σε οικιστικές ή μη περιοχές και η εν γένει δόμηση, κατόπιν προηγούμενης σχεδιάσεως οικισμών με βάση κανόνες που διαμορφώνονται από τον κοινό νομοθέτη – αποδέκτη της συνταγματικής αυτής επιταγής – και οι οποίοι πρέπει να αποβλέπουν στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και στην λελογισμένη ανάπτυξη των οικισμών. Για τον λόγο αυτό, κάθε διαδικασία πολεοδομής γίνεται σε δύο στάδια, του χωροταξικού και του πολεοδομικού σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός αυτός γίνεται εν όψει χωροταξικών και πολεοδομικών κριτηρίων από όργανα του Κράτους ή υπό την άμεση εποπτεία και τον έλεγχό του (...)» (ΣτΕ 1876/1980 Ολομ. 3732/1980, 2525/1992, ΣτΕ 3661/2005, Πρακτικά Επεξεργασίας ΣτΕ 585/1978, 101/1987, 187, 586/1992, 92/1993, 654/1993, κ.λπ., βλ. επίσης, μεταξύ άλλων, Α. Παπαπετρόπουλου, Δίκαιο και Πολιτική του Χωροταξικού σχεδιασμού, 2008, σελ. 27 επ., Δ. Χριστοφιλόπουλου, Πολιτικό περιβάλλον, - Χωρικός σχεδιασμός και Βιώσιμη ανάπτυξη, 2002, σελ. 113 επ., Β. Σκουρή, Χωροταξικό και Πολεοδομικό Δίκαιο, 2η έκδ. 1991, σελ. 47 επ., Ν. Ρόζου, Η νομική προβληματική του χωροταξικού σχεδιασμού, 1994, σελ. 107 επ.). Ειδικότερα ως προς το ζήτημα των επιπέδων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού εντός του πλαισίου των διατάξεων των άρθρων 24, 79 παρ. 8 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος έχει κατ' επανάληψη κριθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός α-

νατίθεται στην Πολιτεία, η οποία οφείλει να θεσπίζει τις αναγκαίες ρυθμίσεις, ώστε «(...) να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, οι άριστοι δυνατοί όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας (βιώσιμης αναπτύξεως). Ουσιώδης όρος για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι τα χωροταξικά σχέδια, όπως αυτά προβλέπονται διαδοχικώς στον ν. 360/1976 και στον ν. 2742/1999. Τα σχέδια αυτά θέτουν, με βάση την ανάλυση των δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, τους μακροπρόθεσμους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως και ρυθμίζουν, μεταξύ άλλων, το πλαίσιο για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών δραστηριοτήτων και των ελεύθερων χώρων στις εκτός σχεδίου περιοχές (...)» (ΣτΕ 2468/2011 ΕλλΔνη 2012, σελ. 1182 επ., ΣτΕ 2917/2012 ΠερΔικ 2012 σελ. 510 επ.) Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας έγκρισης των χωροταξικών σχεδίων «εντός ευλόγου χρόνου», κατά την οικεία νομολογιακή ερμηνεία, είναι ανεκτός ο «(...) μερικός χωρικός ή τομεακός σχεδιασμός και προγραμματισμός, προκειμένου να αποφεύγεται η άναρχη ανάπτυξη που προκαλεί υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος και η δημιουργία πραγματικών καταστάσεων που δυσχεραίνουν και υπονομεύουν την ορθολογική χωροταξία (...). Δεν είναι πάντως, ανεκτή από το Σύνταγμα η αναίρεση από τον νομοθέτη, μάλιστα δε με αναδρομική ισχύ της θεσπισθείσας από τον ίδιο υποχρεώσεως εγκρίσεως συγκεκριμένης κατηγορίας χωροταξικών μελετών εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος, εφόσον αυτή ισοδυναμεί με την παροχή δυνατότητας επ' αόριστον πραγματοποιήσεως των οικείων δραστηριοτήτων χωρίς ολοκληρωμένο αντίστοιχο σχεδιασμό (...)» (ΣτΕ Ολομ. 2489/2006, ΣτΕ 2917/2012 ΠερΔικ 2012 σελ. 510 επ.). Μάλιστα, συμφώνως πάντοτε προς τις ίδιες παραδοχές της νομολογίας του ΣτΕ, τα αρμόδια όργανα του Κράτους οφείλουν να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για την αποτελεσματική διαφύλαξη του φυσικού, πολιτιστικού και οικιστικού περιβάλλοντος και, ειδικότερα, να λαμβάνουν «(...) τα απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά, προληπτικά και κατασταλτικά, μέτρα, παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό στην οικονομική ή άλλη ατομική ή συλλογική δραστηριότητα. Κατά τη λήψη των ανωτέρω μέτρων, τα όργανα της νομοθετικής και εκτελεστικής λειτουργίας οφείλουν να σταθμίζουν και άλλους παράγοντες, αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό και δημόσιο συμφέρον, η επιδίωξη όμως των σκοπών αυτών και η στάθμιση των προστατευόμενων αντίστοιχων εννόμων αγαθών πρέπει να συμπορεύεται προς την υποχρέωση της Πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται βιώσιμη ανάπτυξη (...)» (ΣτΕ Ολομ.3920/2010, ΣτΕ 3396/2010, 3037/2008,

705/2006, 1569/2005). Κατά συνέπεια, η δόμηση δεν είναι ανεκτή πριν από τον προαναφερθέντα χωροταξικό σχεδιασμό, «(...) ήτοι προ του καθορισμού της θέσεως του οικισμού και των ρυμοτομικών γραμμών, κοινοχρήστων και οικοδομήσιμων χώρων του. Δεν συγχωρείται, εξ άλλου, ο σχεδιασμός αυτός να περιορίζεται στην παραδοχή πραγματικών καταστάσεων που δημιουργούνται από ιδιώτες προς εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων, ούτε επιτρέπεται να μεταβάλλεται η διοικητική διαδικασία εις τρόπον ώστε να προηγείται η έγκριση της διαμορφωμένης καταστάσεως και να έπεται ο σχεδιασμός (...)». (Πρακτικό Επεξεργασίας ΣτΕ 498/1993, ΤοΣ 1994 σελ. 905 επ.).

Ο νόμος 4269/2014 «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη» εισήγαγε ένα νέο πλαίσιο στρατηγικού και ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού κατά διατύπωση του νόμου, κατήργησε μεγάλο μέρος των διατάξεων της προϋφιστάμενης χωροταξικής και πολεοδομικής νομοθεσίας και ιδίως των νόμων 2742/1999, 2508/1997 και 1337/1983, και προέβη σε αναδιοργάνωση των επιπέδων, διαδικασιών και του περιεχομένου των χωροταξικών και τοπικών χωρικών (πρώην πολεοδομικών) σχεδίων.

Γ. Μέχρι το 1979, ο πολεοδομικός σχεδιασμός στη χώρα μας περιελάμβανε μόνο ένα στάδιο μελέτης, συμφώνως προς το ν.δ. 17.7/16.8.1923, με τις διατάξεις του οποίου τέθηκαν οι κανόνες πολεοδομικής σχεδίασης των οικισμών της χώρας, βάσει της διάκρισης μεταξύ περιοχών που διαθέτουν σχέδιο πόλεως και αυτών για τις οποίες δεν είχε εκπονηθεί σχέδιο. Πρώτα γινόταν αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης, διά της σύνταξης τοπογραφικού σχεδίου και της συλλογικής επεξεργασίας διαφόρων στοιχείων της προς πολεοδόμηση περιοχής και, ακολούθως, διά της εκπόνησης του σχεδίου πόλεως απεικονίζονταν οι οικοδομήσιμοι και οι κοινόχρηστοι χώροι, και ετίθεντο οι όροι της πολεοδομικής ανάπτυξης της περιοχής. Η εφαρμογή του σχεδίου πόλεως ανετίθετο στην τοπική αυτοδιοίκηση. Ο ν. 947/79 πρόβλεψε δύο στάδια μελέτης: την μελέτη οικιστικής ανάπτυξης ή αναμόρφωσης και την πολεοδομική μελέτη, η οποία προέβαινε σε λεπτομερή σχεδιασμό της προς πολεοδόμηση περιοχής. Ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε από τον ν. 1337/83, ο οποίος εισήγαγε το εξής πολεοδομικό καθεστώς: πρώτα καθορίζονται οι γενικές αρχές και κατευθύνσεις για την ανάπτυξης ολόκληρης της πολεοδομούμενης περιοχής, και κατόπιν ακολουθεί η εκπόνηση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου, της Πολεοδομικής Μελέτης και της Πράξης Εφαρμογής (βλ. εκτενέστερα, Δ. Χριστοφιλόπουλου, ό.π. σελ. 28 επ., Β. Σκουρή, ό.π. σελ. 47 επ., Δ. Οικονόμου, Η σχέση των επιπέδων και των βαθμίδων του Πολεοδομικού Σχεδιασμού, σε Νόμος και Φύση, 2007).

Ειδική κατηγορία αποτελούν τα νομοθετήματα, με τα οποία τέθηκε το χω-

ροταξικό και πολεοδομικό πλαίσιο των αποκαλούμενων "μητροπολιτικών περιοχών". Το ν.δ. 1262/1972 «περί ρυθμιστικών σχεδίων αστικών περιοχών» αποτελεί την πρώτη προσπάθεια προκειμένου να οριοθετηθεί το ζήτημα των μεγάλων αστικών κέντρων που αποτελούν το επίκεντρο μεγάλων περιφερειών. Ακολούθησαν ο ν. 1515/85 «Ρυθμιστικό Σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας» και ο ν. 1561/85 «Ρυθμιστικό Σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις» (βλ. εκτενέστερα για το θέμα αυτό, μεταξύ άλλων, σε Α. Τζίκα – Χατζοπούλου, Πολεοδομικό δίκαιο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, 2000, σελ. 79 επ.). Οι νόμοι αυτοί έθεσαν τις κατευθύνσεις και το πλαίσιο για τη χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση των μεγαπόλεων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Με τον ν. 2508/1997 για τη «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη» ορίστηκε ότι η διαδικασία του πολεοδομικού σχεδιασμού και της οικιστικής οργάνωσης πραγματοποιείται σε δύο στάδια: το πρώτο γενικότερο στρατηγικό επίπεδο, στο οποίο ανήκουν το Ρυθμιστικό Σχέδιο, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και το Σχέδιο Χωρικής Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ), και το δεύτερο στάδιο, το οποίο συνιστά την εξειδίκευση και εφαρμογή του πρώτου σταδίου και περιλαμβάνει την πολεοδομική μελέτη και την πράξη εφαρμογής της. Εν συνεχεία, με τον ν. 2742/1999 τέθηκαν οι ακόλουθες αρχές, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση των χωροταξικών πλαισίων και λοιπών σχεδίων: α. Η εξασφάλιση ισάξιων όρων διαβίωσης και ευκαιριών παραγωγικής απασχόλησης των πολιτών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. β. Η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών και η βελτίωση των υποδομών. γ. Η διατήρηση, ενίσχυση και ανάδειξη της οικιστικής και παραγωγικής πολυμορφίας, καθώς και της φυσικής ποικιλότητας στις αστικές και περιαστικές περιοχές, αλλά και στην ύπαιθρο, και ιδιαίτερα στις παράκτιες, νησιωτικές και ορεινές περιοχές, καθώς και στις περιοχές που παρουσιάζουν αυξημένη βιομηχανική και τουριστική ανάπτυξη. δ. Η εξασφάλιση ισόρροπης σχέσης μεταξύ του αστικού, περιαστικού και αγροτικού χώρου. ε. Η κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική και πολιτισμική αναζωογόνηση των μητροπολιτικών κέντρων, των πόλεων και των ευρύτερων περιαστικών περιοχών τους. Μέσα χωροταξικού σχεδιασμού, κατά τον ν. 2742/1999, ήταν το γενικό, τα ειδικά και τα περιφερειακά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας δέχθηκε, στο πλαίσιο της ερμηνείας διατάξεων του ν. 2742/1999, ότι τόσο κατά την έγκριση των Γενικών Πολεοδομικών σχεδίων, των Ρυθμιστικών σχεδίων και των ΣΧΟΟΑΠ, όσο και κατά την τυχόν τροποποίησή τους πρέπει να τηρείται ο θεμελιώδης κανόνας της βελτιώσεως του

υπάρχοντος φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος (ΣτΕ 2878/2012, 3610/2007 επτ., 384/2002 επτ., 3756/2000 επτ., 557/1999 επτ., 1507/1997 επτ., κ.ά.).

Δ. Όπως προαναφέρθηκε, στο πλαίσιο της αρχής της βιώσιμης οικιστικής ανάπτυξης έχουν διαμορφωθεί από τη νομολογία του ΣτΕ κανόνες χωροταξικής και πολεοδομικής ανάπτυξης, όπως η απαγόρευση της καταστρατήγησης της αρτιότητας των οικοπέδων διά της μεθόδου των παρεκκλίσεων (ΣτΕ 286/1993), η απεριόριστη μεταφορά του συντελεστή δόμησης (ΣτΕ 1310/1993), η επιδείνωση των όρων δόμησης, όπως είναι η αντικατάσταση του πανταχόθεν ελεύθερου οικοδομικού συστήματος με δυσμενέστερο (ΣτΕ 10/1989) ή η αύξηση του συντελεστή δόμησης (ΣτΕ 1310/1993), η απαγόρευση χρήσης, έστω και κοινωφελούς, των περιαστικών δασικών εκτάσεων (ΣτΕ 8197/1993) ή του αστικού πρασίνου από δημόσιους υπόγειους σταθμούς (ΣτΕ 2242/1994), η αναχαίτιση της περαιτέρω ανάπτυξης των μεγαλουπόλεων (ΠΕ ΣτΕ 2/1996), η προτεραιότητα στη βελτίωση των υποβαθμισμένων περιοχών των μεγαλουπόλεων, στη διασφάλιση επαρκών ελευθέρων κοινοχρήστων χώρων, με σκοπό τουλάχιστον τη διατήρηση της ποιότητας ζωής στους οικισμούς, και ειδικότερα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 24 παρ. 2 και 3 Σ σχετικώς με την «(...) συνταγματική υποχρέωση της Διοικήσεως να συντάξει χωροταξικό σχέδιο» (ΣτΕ Πρακτικό Επεξεργασίας 304/1994, βλ. εκτενώς σε Μ. Δεκλερή, Ο δωδεκάδεκτος του περιβάλλοντος - Εγκόλπιον βιώσιμου αναπτύξεως, 1996, σελ. 57 επ., ΣτΕ 1525/1981, 1876/1980). Η ίδρυση και επέκταση οικισμών πρέπει να εντάσσεται στη «σχεδίαση του οικιστικού υποσυστήματος του αντίστοιχου χωροταξικού σχεδίου» (Μ. Δεκλερή, όπ. σελ. 57 επ., ΣτΕ 387/2014, 1525/1991, 1876/1980), η δε ίδρυση οικισμών από ιδιωτικούς συνεταιρισμούς ή επιχειρήσεις πρέπει να εντάσσεται στον οικείο χωροταξικό σχεδιασμό βάσει επίσημου χάρτη, ο οποίος πρέπει επίσης να υποβάλλεται στο Δικαστήριο (ΣτΕ 497/2011 σε ΠερΔικ 2012, σελ. 742). Η απαγόρευση κατάτμησης της γης κάτω από ένα συγκεκριμένο αριθμό στρεμμάτων συνιστά θεμιτό περιορισμό της ιδιοκτησίας, ακριβώς διότι αποσκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος, «(...) προσδίδει δε και κοινωνική λειτουργία στο περιεχόμενο του δικαιώματος της κυριότητας (...)» (ΣτΕ Ολομ. 1029/1985). Τα σχέδια πόλεων οφείλουν να συνδυάζουν τη λειτουργικότητα του οικισμού με τους καλύτερους δυνατούς όρους διαβίωσης (ΣτΕ 286/1993). Η εφαρμογή του θεσμού της μεταφοράς συντελεστή δόμησης που συνεπάγεται «(...) απόκλιση από τους πάγιους όρους δομήσεως και χρήσεως των ακινήτων της οικιστικής ζωής όπου θα πραγματοποιηθεί η μεταφορά του συντελεστού δομήσεως έχει από τη φύση του δυσμενείς επιπτώσεις στο οικιστικό περιβάλλοντος της βα-

ρυνόμενης περιοχής. Η εξουδετέρωση ή τουλάχιστον μείωση των δυσμενών αυτών επιδράσεων επιβάλλεται από τη συνταγματική προστασία του οικιστικού περιβάλλοντος και καθιστά συνταγματικώς αναγκαία τη θέσπιση κριτηρίων κατά την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής του θεσμού αυτού» (ΣτΕ 1310/1993, 101/1994 Ολομ.). Η τροποποίηση των όρων δόμησης και των σχεδίων πόλεως γενικώς πρέπει να μην συνεπάγονται υποβάθμιση του υφισταμένου φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος, δεδομένου ότι είναι ήδη σοβαρώς υποβαθμισμένο και δεν επιδέχεται παρά μόνο μέτρα βελτίωσης. Η απόφαση της Ολομέλειας ΣτΕ 10/1988 έθεσε τα κριτήρια με τα οποία είναι δυνατή η τροποποίηση των ισχυουσών πολεοδομικών ρυθμίσεων, κάνοντας μάλιστα αναφορά στην, βάσει του άρθρου 24 παρ. 2 Σ, κατοχυρωμένη αρχή του «πολεοδομικού κεκτημένου». Συμφώνως προς την εν λόγω αρχή, «αι θεσπιζόμενα μετά την ισχύν του Σ/τος 975 τροποποιήσεις οικοδομικών κανονισμών και σχεδίων πόλεως δέον να μη συνεπάγονται υποβάθμισιν του περιβάλλοντος, ήτοι μείωσιν των ελευθέρων χώρων, του πρασίνου (...)» ή χειροτέρευση των συνθηκών φωτισμού, ηλιασμού, αερισμού κ.λπ. όλων των οικοδομημένων ακινήτων (βλ. και ΣτΕ 4477/1995, ΔιΔικ 1995 σελ. 1378). Επιβάλλεται η αναχαίτιση της περαιτέρω ανάπτυξης των μεγαπόλεων και της επέκτασης των οικείων σχεδίων πόλεως (Πρακτικό Επεξεργασίας ΣτΕ 2/1996) και, επίσης, επιβάλλεται, κατά προτεραιότητα, η βελτίωση των υποβαθμισμένων περιοχών των μεγαπόλεων, καθώς και η διασφάλιση επαρκών ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων για την βελτίωση ή τουλάχιστον την διατήρηση της ποιότητας ζωής στους οικισμούς. Η τυχόν μείωση ή, πολύ περισσότερο, η κατάργηση των κοινόχρηστων χώρων έχει κριθεί αντίθετη προς τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 24 παρ. 2 Σ, όσον αφορά δε στην ανάπτυξη των χώρων αυτών, γίνεται δεκτό ότι δεν πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένη μείωσή τους. Συγκεκριμένως, το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει αποφανθεί ότι επιτρέπεται στον νομοθέτη να προβαίνει σε αναδιάρθρωση των κοινόχρηστων χώρων, όχι όμως και σε μείωσή τους. Μείωση κοινόχρηστου χώρου απαγορεύεται ακόμη και για σκοπούς πολιτιστικού χαρακτήρα, κατά το άρθρο 16 Σ. Δεν επιτρέπεται παράλληλη χρήση κοινοχρήστου πρασίνου που να μειώνει ή να αναιρεί τον προορισμό του ή να «(...) διαταράσσει την ακώλυτον πρόσβασιν και την ήσυχον και απερίσπαστον απόλαυσιν του κοινοχρήστου χώρου πρασίνου (...)» (ΣτΕ 242/94 ΕΛΔνη 36, σελ. 1372, ΔιΔικ 1995 σελ. 71 - 75).

Η πολεοδόμηση των περιοχών δεύτερης κατοικίας πρέπει να εντάσσεται σε πλαίσιο γενικότερης χωροταξικής σχεδίασης, για να επιτυγχάνεται η ορθολογική κατανομή των χρήσεων γης και ανεκτή τουλάχιστον ανάπτυξη των παραθεριστικών οικισμών, «(...) ώστε να αποτρέπονται οι δυσμενείς για το

περιβάλλον επιπτώσεις που επιφέρει η αυθόρμητη και ασύνδετη δημιουργία ή επέκταση τέτοιων οικισμών. Η εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 43 παρ. 4 του ν. 2145/1993 που προβλέπει τη δυνατότητα άμεσης πολεοδομικής οργάνωσης των περιοχών αυτών, χωρίς υποχρέωση προηγούμενης πολεοδομική σχεδίασης, είναι αντίθετη στη διάταξη του άρθρου 24 παρ. 2 του Συντάγματος...» (Πρακτικό Επεξεργασίας ΣτΕ 3522/92 ΕλλΔνη 35, 215). Επίσης, επιβάλλεται χωρίς χρονικό περιορισμό η αποκατάσταση του δασικού χαρακτήρα εκτάσεων που έχουν καταστραφεί ή αποψιλωθεί (ΣτΕ Ολομ. 2757/1994 ΔιΔικ 1995, σελ. 764), αποκλεισμένης οποιασδήποτε χρήσης, έστω και κοινωφελούς, των περιαστικών δασικών εκτάσεων (ΣτΕ 8197/1993, Πρακτικό Επεξεργασίας ΣτΕ 444/1993, 314/1995). Έχει κριθεί ότι οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου αποτελούν μορφή χωροταξικού σχεδιασμού, η οποία είναι σύμφωνη με την συνταγματική επιταγή της ορθολογικής χωροταξίας, και οι εντός αυτών τιθέμενοι περιορισμοί ως προς τις χρήσεις γης και τους όρους δόμησης αποτελούν νόμιμους περιορισμούς της ιδιοκτησίας, ανεκτούς κατά το άρθρο 17 Σ (ΣτΕ 1169/94 ΕλλΔνη 36, σελ. 1439).

Επιβάλλεται ειδική προστασία των περιοχών των οποίων τα οικοσυστήματα έχουν ιδιαίτερη αισθητική αξία. Ενιαία και αυτοτελή συστήματα τοπίου, φυσικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενα πολεοδόμησης ούτε να ενταχθούν στον οικιστικό ιστό της πόλης μετατρέπόμενα σε χώρους πρασίνου (ΣτΕ 2164/1994 σε ΔιΔικ 1995 σελ. 760, ΕλλΔνη 36, σελ. 1393). Καθιερώνεται αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος που περιλαμβάνει τη διατήρηση στο διηνεκές των πολιτιστικών στοιχείων και τη δυνατότητα επιβολής περιορισμών. Αν οι επιβαλλόμενοι περιορισμοί δεσμεύουν ουσιαδώς την ιδιοκτησία, δημιουργούν δικαίωμα αποζημίωσης. Μπορούν να καθορίζονται με υπουργική απόφαση ζώνες απόλυτης δόμησης και δόμησης με περιορισμούς. Ο καθορισμός των ζωνών αυτών δεν προϋποθέτει προηγούμενη κήρυξη του χώρου ως αρχαιολογικού (ΣτΕ 2182/1994, ΔιΔικ 1995 σελ. 745, βλ. εκτενή ανάπτυξη σε Μ. Δεκλερή, όπ. παρ., σελ. 90 επ.).

Συναφώς προς το ισχύον σύστημα τυποποίησης των χρήσεων γης, κατά τη νομολογία του ΣτΕ, «(...) από τον συνδυασμό των συνταγματικών διατάξεων προς τις διατάξεις του Π.Δ. της 23.2.1987 και ιδίως εκείνων των άρθρων 2 επ. αυτού, στις οποίες ορίζεται ότι σε κάθε κατηγορία χρήσεων επιτρέπονται "μόνον" οι εκεί αναφερόμενες χρήσεις, συνάγεται ότι με την ισχύουσα νομοθεσία καθιερώνεται το σύστημα της "τυποποίησης" των κατηγοριών χρήσεων γης. Κατά το σύστημα αυτό, η διενεργούμενη τον πολεοδομικό σχεδιασμό διοίκηση δεν είναι ελεύθερα να αναμειγνύει τις χρήσεις γης, νοθεύοντας τις ορισθείσες διά του Δ/τος κατηγορίες, αλλ' οφείλει να επιλέ-

γη για κάθε περιοχή μία κατηγορία χρήσεων με το περιεχόμενο, το οποίο ορίζουν οι ως άνω διατάξεις και με εξυπακουόμενη την δυνατότητα να αφαιρή ωρισμένες από τις επιτρεπόμενες χρήσεις, εφ' όσον δεν παραβλάπτεται η πολεοδομική λειτουργία της οικείας κατηγορίας» (ΣΤΕ 451/2003).

Εξ άλλου, κατά τη νομολογία του ΣΤΕ, με τις διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος, «έχει αναχθεί σε συνταγματικά προστατευόμενη αξία το οικιστικό, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, από το οποίο εξαρτάται η ποιότητα ζωής και η υγεία των κατοίκων των πόλεων και των οικισμών. Οι συνταγματικές αυτές διατάξεις απευθύνουν επιταγές στο νομοθέτη (κοινό ή κανονιστικό) να ρυθμίσει τη χωροταξική ανάπτυξη και πολεοδομική διαμόρφωση της χώρας με βάση ορθολογικό σχεδιασμό, υπαγορευόμενο από πολεοδομικά κριτήρια, σύμφωνα με τη φυσιογνωμία, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες κάθε περιοχής. Κριτήρια για τη χωροταξική αναδιάρθρωση και την πολεοδομική ανάπτυξη των πόλεων και των οικιστικών εν γένει περιοχών είναι η εξυπηρέτηση της λειτουργικότητας των οικισμών και η εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών όρων διαβίωσης των κατοίκων (ΣΤΕ Ολομ. 1528/2003). Κατ' ακολουθίαν τούτων, απαγορεύεται, καταρχήν, η λήψη μέτρων που επιφέρουν επιδείνωση των όρων διαβίωσης και υποβάθμιση του υπάρχοντος φυσικού ή του διαγραφόμενου από την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία οικιστικού περιβάλλοντος. Επομένως, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να τροποποιεί τις ισχύουσες πολεοδομικές ρυθμίσεις εφόσον η εισαγόμενη νέα ρύθμιση αποσκοπεί στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων. Η τήρηση της συνταγματικής αυτής επιταγής υπόκειται στον οριακό έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή, ο οποίος οφείλει, βάσει των διδαγμάτων της κοινής πείρας, να σταθμίσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση κατά πόσο υποβαθμίζεται το περιβάλλον (ΣΤΕ Ολομ. 1528/2003 κ.ά.). Ειδικότερα, κατά τον καθορισμό ή την τροποποίηση χρήσεων γης, οι οποίες αποτελούν ουσιώδες στοιχείο της κατά το άρθρο 24 παρ. 2 του Συντάγματος επιβαλλόμενης, κατά τα ανωτέρω, ορθολογικής χωροταξίας και πολεοδομίας και καθορίζουν την πολεοδομική φυσιογνωμία κάθε οικισμού, από την οποία, ενόψει και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, εξαρτάται η λειτουργικότητά του, πρέπει να αναζητείται ο πλέον πρόσφορος τρόπος θεραπείας των πολεοδομικών αναγκών, δυνάμει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων, συναπτομένων προς το σεβασμό του περιβάλλοντος, την ασφάλεια, υγιεινή και αισθητική, αλλά και τη λειτουργικότητα των πόλεων και οικισμών, την ικανότητά τους, δηλαδή, να επιτελούν την κύρια λειτουργία τους, χωρίς να επιρρίπτουν σε άλλους οικισμούς τα βάρη που αυτή η λειτουργία συνεπάγεται.

Ε. Τέλος, λόγοι αναγόμενοι στην υφιστάμενη πραγματική κατάσταση «(...) και στην εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων λαμβάνονται υπόψη

μόνον, επιβοηθητικώς» (ΣτΕ Ολομ. 123/2007). Εξ άλλου, «(...) κατά τη θέσπιση χωροταξικών και πολεοδομικών ρυθμίσεων, τόσο η Διοίκηση, όσο και ο τυπικός νομοθέτης οφείλουν, προς επίτευξη του τασσομένου σκοπού της εξυπηρέτησής της λειτουργικότητας και αναπτύξεως των οικισμών και της εξασφάλισης των καλύτερων όρων διαβιώσεως, να λαμβάνουν υπόψη τα πορίσματα και τις εφαρμογές των επιστημών της χωροταξίας και της πολεοδομίας, αλλά και κάθε άλλης επιστήμης που αφορά στη συγκεκριμένη ρύθμιση. Επομένως, νομοθετική ρύθμιση με τέτοιο περιεχόμενο είναι συνταγματικώς επιτρεπτή, μόνον εφόσον έχει ψηφισθεί μετά από εκτίμηση ειδικής για την προτεινόμενη ρύθμιση επιστημονικής μελέτης» (ΣτΕ 123/2007 Ολ.). Συναφώς, έχει κριθεί ότι «(...) είναι δυνατή η εν ταυτώ έγκριση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και του σχεδίου ή προγράμματος, υπό τον όρο ότι διασφαλίζεται η πλήρης συμμόρφωση στις απαιτήσεις της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας (...)» [ΣτΕ Ολ 27/2014, Ολ 3874/2014, βλ., επίσης, ΣτΕ 1421/2013 επταμ., «(...) απαιτείται να διασφαλίζεται ότι το περιεχόμενο του {ενν. χωροταξικού} σχεδίου διαμορφώθηκε κατόπιν συνεκτιμήσεως των πορισμάτων της μελέτης και, κατ' επέκταση, ότι η περιβαλλοντική διάσταση ενσωματώθηκε επαρκώς στο τελικώς εγκριθέν σχέδιο (...)»]. Σε κάθε περίπτωση, ως όριο των σχετικών τροποποιήσεων και μεταβολών τίθεται η μη απόκλιση από τις ρυθμίσεις που τίθενται από τον ευρύτερο χωροταξικό σχεδιασμό {βλ. ΣτΕ Ολ 376/2014 «(...) για τη θέσπιση των σχετικών ρυθμίσεων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο από τη Διοίκηση όσο και από τον τυπικό νομοθέτη τα πορίσματα και οι εφαρμογές των επιστημών της χωροταξίας και της πολεοδομίας, αλλά και κάθε άλλης επιστήμης που σχετίζεται με τη συγκεκριμένη ρύθμιση» (ΣτΕ 415/2011 Ολομ., 3838/2009, 123/2007)}. Κατ' ακολουθίαν τούτων, απαγορεύεται, καταρχήν, η λήψη μέτρων που επιφέρουν την επιδείνωση των όρων διαβιώσεως και την υποβάθμιση του υπάρχοντος φυσικού ή του προβλεπόμενου από την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία οικιστικού περιβάλλοντος. (ΣτΕ 1528/2003 Ολομ., 1847/2008 Ολομ., 3059/2009 Ολομ., 415/2011 Ολομ.). Εάν δε τέτοια μέτρα ληφθούν με νόμο, πρέπει είτε σε αυτόν είτε στην εισηγητική του έκθεση και τα συνοδεύοντα αυτήν στοιχεία ή τις συζητήσεις στη Βουλή ή, τέλος, τις συντρέχουσες πραγματικές συνθήκες υπό τις οποίες κατέστη αναγκαία η ψήφισή του, να προκύπτει ο ειδικός πολεοδομικός λόγος ο οποίος επέβαλε τη λήψη τους (πρβλ. ΣτΕ 1528/2003 Ολομ.). Η τήρηση της συνταγματικής αυτής επιταγής υπόκειται και στην περίπτωση αυτή στον οριακό έλεγχο του ακυρωτικού δικαστού, ο οποίος οφείλει βάσει των διδαγμάτων της κοινής πείρας να σταθμίσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εάν και κατά πόσον υποβαθμίζεται το περιβάλλον (ΣτΕ 3059/2009 Ολομ., 415/2011 Ολομ.) και, σε περίπτωση

που τούτο κατ' εξαίρεση συμβαίνει, εάν προκύπτει ο ανωτέρω ειδικός πολεοδομικός λόγος (ΣτΕ 1528/2003 Ολομ.). Ειδικότερα, όπως έχει κριθεί, «(...) κατά τον καθορισμό ή την τροποποίηση των χρήσεων γης και τον καθορισμό του συντελεστή δόμησης, που συνιστούν ουσιώδη στοιχεία της κατά τα ανωτέρω επιβαλλόμενης ορθολογικής χωροταξίας και πολεοδομίας και καθορίζουν την πολεοδομική φυσιογνωμία κάθε οικισμού, από την οποία, εν όψει και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, εξαρτάται η λειτουργικότητά του, πρέπει να αναζητείται ο πλέον πρόσφορος τρόπος θεραπείας των πολεοδομικών αναγκών, δυνάμει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων, συναπτομένων προς τον σεβασμό του περιβάλλοντος, την ασφάλεια αλλά και τη λειτουργικότητα των πόλεων και των οικισμών, την ικανότητά τους, δηλαδή, να επιτελούν την κύρια λειτουργία τους και γι' αυτούς αλλά και για το ευρύτερο χωρικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται (...)» (ΣτΕ 374/2014 Ολομ., πρβλ., επίσης, ΣτΕ 415/2011 Ολομ., 3059/2009 Ολομ.).

II. Παρατήρηση επί του τίτλου του νομοσχεδίου

Δεδομένου ότι το Μέρος Β' του υπό ψήφιση νομοσχεδίου (άρθρα 15-17) υπό τον τίτλο «Διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας» περιέχει λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας οι οποίες δεν αναφέρονται στον χωρικό σχεδιασμό, θα ήταν σκόπιμο ο τίτλος του παρόντος να συμπληρωθεί ως εξής: «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».

III. Παρατηρήσεις επί των άρθρων

1. Επί του άρθρου 3

Συμφώνως προς την προς ψήφιση διάταξη, «1. (...) Η Εθνική Χωρική Στρατηγική αποτελεί κείμενο αρχών και περιλαμβάνει βασικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης, τους βασικούς άξονες, τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους χωρικής ανάπτυξης στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της, καθώς και τα προτεινόμενα μέτρα και δράσεις για την υλοποίηση της επιδιωκόμενης ανάπτυξης. (...) 2. Η Εθνική Χωρική Στρατηγική καταρτίζεται υπό την ευθύνη και εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία και εγκρίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο ύστερα από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας. Η Εθνική Χωρική Στρατηγική μετά την έγκρισή της ανακοινώνεται στη Βουλή».

Σημειώνεται σχετικώς ότι, συμφώνως προς το άρθρο 142Α του Κανονισμού της Βουλής, «1. Για την έγκαιρη και υπεύθυνη πληροφόρηση και ενημέρωση της Βουλής η Κυβέρνηση δια του Πρωθυπουργού μπορεί, εκτός από

τη «συζήτηση προ ημερησίας διατάξεως» του επόμενου άρθρου [του άρθρου 143] να ζητήσει, οποτεδήποτε, να κάνει ανακοινώσεις ή δηλώσεις ενώπιόν της για οποιαδήποτε σοβαρή δημόσια υπόθεση», κατά τους όρους του εν λόγω άρθρου. Εξ άλλου, «8. Η Κυβέρνηση (...) ενημερώνει τη Βουλή δια των Υπουργών για σοβαρά θέματα της αρμοδιότητάς της». Τέλος, συμφώνως προς το άρθρο 36 παρ. 5 του ΚτΒ, «(...) Οι Υπουργοί οφείλουν να ενημερώνουν με δική τους πρωτοβουλία τη διαρκή επιτροπή για θέματα της αρμοδιότητάς τους τουλάχιστον δύο φορές σε κάθε Σύνοδο (...)» [Βλ., σχετικώς, Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής της 24.6.2014 επί του νομοσχεδίου «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη ανάπτυξη» (ν. 4269/2014), παρατήρηση υπ' αριθμ. 1 επί του άρθρου 3].

2. Επί του άρθρου 4

Για λόγους νομοτεχνικής αρτιότητας, η περ. ε) της παρ. 1 του παρόντος πρέπει να ορισθεί ως παρ. 2 του προτεινόμενου άρθρου.

3. Επί των άρθρων 5 παρ. 2.α) και 6 παρ. 7.α)

Συμφώνως προς την προτεινόμενη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2.α), τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Επίσης, συμφώνως προς την προτεινόμενη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 7.α), τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, μετά από σχετική ενημέρωση της οικείας Περιφέρειας και υπό την επίβλεψη κοινών με την Περιφέρεια επιτροπών.

Στην Αιτιολογική Έκθεση αναφέρεται σχετικώς ότι τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται υπό την ευθύνη του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (σελ. 4), ενώ για τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια αναφέρεται ότι εκπονούνται από το εν λόγω Υπουργείο (σελ. 5).

Υπό το φως των ανωτέρω, και δεδομένου ότι στις αντίστοιχες διατάξεις του υπό κατάργηση ν. 4269/2014 [άρθρα 5 παρ. 2.α) και 6 παρ. 4.α)] ορίζεται σαφώς ότι τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, θα ήταν σκόπιμο, για λόγους σαφήνειας, να διευκρινισθεί το εν λόγω ζήτημα.

4. Επί του άρθρου 6 παρ. 5

Με την προτεινόμενη διάταξη ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι, σε περίπτωση που προκύψουν «αντικρουόμενες κατευθύνσεις μεταξύ των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων και των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων» εκδίδεται, μετά από αιτιολογημένη εισήγηση της αρμόδιας υπηρεσίας και σύμφωνη

γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας, σχετική απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των συναρμόδιων Υπουργών με την οποία καθορίζεται «η ισχύουσα κατεύθυνση».

Η ρύθμιση αυτή φαίνεται να μην αναγνωρίζει προβάδισμα στην κατεύθυνση που ακολουθεί το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο. Ως εκ τούτου, έρχεται σε αντίφαση προς τα οριζόμενα στο πρώτο εδάφιο της παρ. 5 του εν λόγω άρθρου, συμφώνως προς την οποία, «[τ]α Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια εναρμονίζονται προς τις κατευθύνσεις των Εθνικών Χωροταξικών Πλαισίων, τις οποίες συντονίζουν, εξειδικεύουν ή και συμπληρώνουν».

5. Επί του άρθρου 7 παρ. 13

Συμφώνως προς τις προτεινόμενες διατάξεις, «13. α) Η αναθεώρηση και τροποποίηση εγκεκριμένων κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων και Σχεδίων Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης γίνεται κατά τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

β) Τα ισχύοντα κατά τη δημοσίευση του παρόντος Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια και Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης δύναται να τροποποιούνται σημειακά με τις διατάξεις των άρθρων 4 και 5 του ν. 2508/1997 (Α' 124)».

Δεδομένου ότι και στις δύο παραγράφους του παρόντος γίνεται λόγος για «τροποποίηση» και «σημειακή τροποποίηση» Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων και Σχεδίων Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης και δεδομένου ότι στην παρ. β) του παρόντος γίνεται παραπομπή στα άρθρα 4 και 5 του ν. 2508/1997, τα οποία καταργήθηκαν με τις διατάξεις του άρθρου 13 α παρ.1 β του υπό κατάργηση ν. 4269/2014, για λόγους σαφήνειας, τα εν λόγω σημεία χρήζουν διευκρίνισης.

6. Επί του άρθρου 8

A. Συμφώνως προς τις διατάξεις του προτεινόμενου άρθρου, «3. Τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια εντάσσονται στο ίδιο επίπεδο σχεδιασμού με τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια και μπορεί να τροποποιούν τις ρυθμίσεις των εγκεκριμένων Τοπικών Χωρικών Σχεδίων και (...). 5. α) Με τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια μπορεί να τροποποιούνται προγενέστερα Τοπικά Χωρικά Σχέδια, Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου και τυχόν ισχύουσες για την περιοχή του σχεδίου γενικές και ειδικές πολεοδομικές ρυθμίσεις (...). 8. Οι ρυθμίσεις των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων είναι δεσμευτικές για όλα τα εκπονούμενα Τοπικά Χωρικά Σχέδια, καθώς και για κάθε ένταξη των περιοχών που καλύπτονται από Ειδικό Χωρικό Σχέδιο σε σχέδιο πόλεως. (...)».

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια δεν εντάσσονται

ιεραρχικώς στο ίδιο επίπεδο σχεδιασμού με τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια, αλλά υπερέχουν έναντι των Τοπικών Χωρικών Σχεδίων.

Β. Με τις προτεινόμενες διατάξεις παρ. 5 και 8 του άρθρου 8 προβλέπεται ότι «[μ]ε τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια μπορούν να τροποποιούνται προγενέστερα Τοπικά Χωρικά Σχέδια, Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου και τυχόν ισχύουσες για την περιοχή του σχεδίου γενικές και ειδικές πολεοδομικές ρυθμίσεις (...) 8. Οι ρυθμίσεις των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων είναι δεσμευτικές για όλα τα εκπονούμενα Τοπικά Χωρικά Σχέδια καθώς και για κάθε ένταξη των περιοχών που καλύπτονται από Ειδικό Χωρικό Σχέδιο σε σχέδιο πόλεως. Κατ' εξαίρεση, με τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια μπορεί να τροποποιούνται όρια και ρυθμίσεις των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων ύστερα από ειδική αιτιολογία και σύμφωνη γνώμη του φορέα ανάπτυξης ή διοίκησης της περιοχής που έχει ενταχθεί σε Ειδικό Σχέδιο».

Σημειώνεται σχετικώς ότι, όπως ήδη εκτενώς αναφέρθηκε, το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει δεχθεί ότι είναι μεν κατ' αρχήν επιτρεπτές οι εν λόγω τροποποιήσεις, πάντοτε μετά από στάθμιση των υπέρτερων πολεοδομικών ή άλλων δημοσίου συμφέροντος υπέρτερων αγαθών, όπως είναι εν προκειμένω η παραγωγική και επιχειρηματική ανάπτυξη ή η συνδρομή ειδικών πολεοδομικών λόγων, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι δεν ανατρέπεται ο ευρύτερος χωροταξικός σχεδιασμός της περιοχής, όπως απορρέει από τα εγκεκριμένα εθνικά και περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια, και σε κάθε περίπτωση δεν επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις στο ευρύτερο οικιστικό, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον {βλ. ΣτΕ Ολ 418/2011 «(...) η εν λόγω ρύθμιση, κατά σύμφωνη προς το Σύνταγμα ερμηνεία αυτής, δεν μπορεί παρά να έχει την έννοια ότι οι επιλεγόμενες (...) χρήσεις δεν δύνανται να συνιστούν επιδείνωση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος της αντίστοιχης περιοχής, άλλως θα ήταν αντισυνταγματική. Με τα δεδομένα αυτά, μόνες συμβατές με τις ρυθμίσεις του ισχύοντος Γ.Π.Σ. Αμαρουσίου μεταολυμπιακές χρήσεις του Διεθνούς Κέντρου Ραδιοτηλεόρασης, ανεγερθέντος χάριν εξυπηρέτησεως προσωρινής ανάγκης σχετικής με την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων, είναι οι αθλητικές και συναφείς προς αυτές χρήσεις (...), αφού δεν είναι επιτρεπτή η επιδείνωση των όρων του αστικού περιβάλλοντος όχι μόνο με διοικητική πράξη, αλλά ούτε και με τον νόμο» (πρβλ. Σ.τ.Ε. 185/1999, 135/1997, 700/1995)}. Κατά συνέπεια η διάταξη «(...) με την οποία επιτρέπονται στο εν λόγω Κέντρο χρήσεις εμπορικών καταστημάτων, χώρων εστίασης κοινού, γραφείων και ιατρείων, συνιστά επιδείνωση του οικιστικού περιβάλλοντος της περιοχής και των όρων διαβιώσεως των κατοίκων και είναι, ως εκ τούτου, αντίσχυρη ως αντικείμενη στο άρθρο 24 του Συντάγματος (...)» (ΣτΕ Ολ 376/2014, 1820/2012 «(...) Εάν τέτοια μέτρα ληφθούν με νό-

μο, πρέπει είτε σε αυτόν είτε στην εισηγητική του έκθεση και τα συνοδεύοντα αυτήν στοιχεία ή τις συζητήσεις στη Βουλή ή, τέλος, τις συντρέχουσες πραγματικές συνθήκες υπό τις οποίες κατέστη αναγκαία η ψήφισή του, να προκύπτει ο ειδικός πολεοδομικός λόγος ο οποίος επέβαλε τη λήψη τους». Η τήρηση της συνταγματικής αυτής επιταγής υπόκειται και στην περίπτωση αυτή στον οριακό έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή, ο οποίος οφείλει «(...) βάσει των διδαγμάτων της κοινής πείρας να σταθμίσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εάν και κατά πόσον υποβαθμίζεται το περιβάλλον (ΣτΕ 3059/2009 Ολομ., 415/2011 Ολομ.) και, σε περίπτωση που τούτο κατ' εξαίρεση συμβαίνει, εάν προκύπτει ο ανωτέρω ειδικός πολεοδομικός λόγος (...)» (ΣτΕ 1528/2003 Ολομ.).

Υπό το φως των ανωτέρω, θα ήταν σκόπιμο οι προτεινόμενες διατάξεις να προβλέπουν την υποχρέωση αιτιολόγησης από την Διοίκηση της συνδρομής των περιπτώσεων, οι οποίες, κατά τα ανωτέρω, δικαιολογούν απόκλιση από τους προαναφερθέντες κανόνες πολεοδομικού κεκτημένου.

Αθήνα, 19 Δεκεμβρίου 2016

Οι εισηγητές
Αλεξάνδρα Καρέτσου
Επιστημονική Συνεργάτις
Δημήτριος Βασιλείου
Ειδικός Επιστημονικός Συνεργάτης

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Ξενοφών Παπαρρηγόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ο Προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αστέρης Πλιάκος
Καθηγητής του Οικονομικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών